

Підсумовуючи вище викладене, хочеться вірити, що найближчим часом удосконалиться законодавче регулювання щодо використання не тільки усім нам звичного поліграфа, а й і новітнього «EyeDetect» для того, щоб ефективно і достатньо проводили спеціальні психофізіологічні дослідження у правоохоронних органах і судовій системі України.

Список використаних джерел:

1. Kaplan D.E. Panadora's Box. *U.S. NewsWorld Report*. 2001. Jun. 11. P. 20.
2. Дідик В.Я., Бова А.А. Огляд практики використання поліграфа / Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Київ: рад. шк., 1999. С. 506–510.
3. Ромців О.І., Зубач І.М. Використання поліграфа і процесі подолання протидії розслідуванню злочинів у сфері службової діяльності: реалії сьогодення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. С. 341–346.
4. Половникова Ж.Ю. *Применение полиграфа в системе МВД Украины*: веб-сайт. URL: <http://www.poligraph.com.ua/crimpol/article2.html> (дата звернення: 16.11.2019).
5. Рогатюк І.В. Використання поліграфа у кримінальному судочинстві: вітчизняний і закордонний досвід. *Криміналістичний вісник*: збірник наук. праць. Київ. 2014. № 2. С. 85–90.
6. EyeDetect – альтернатива поліграфу. *EyeDetect*: веб-сайт. URL: <https://ig-security.tech/eyedetect-alternativa-poligrafu.html> (дата звернення: 16.11.2019).

Павлова Наталя Валеріївна,

доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТАКТИЧНА ОПЕРАЦІЯ» ТА «ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ» У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Криміналістами в значній мірі досліджені проблеми тлумачення терміну «тактична операція». Між тим, висловлені вченими думки відображають різноманітні уявлення щодо значення та поняття цієї категорії.

Немає чіткої визначеності й у питанні співвідношення понять «тактична операція» та «тактична комбінація». Так, І. Ф. Герасимов розрізняє два терміни, визначаючи перший як сукупність слідчих дій, оперативного-розшукових та організаційних заходів, що проводяться за єдиним планом для вирішення важливої проміжної задачі розслідування. Тактичну комбінацію автор тлумачить як сполучення декількох прийомів,

що обираються у необхідних випадках з використанням оперативно-розшукових заходів та відомостей, отриманих оперативним шляхом для досягнення певної тактичної мети [1, с. 5].

Всупереч цій думці виступає Р. С. Белкін, який наголошує, що немає необхідності розмежовувати ці поняття і визначає тактичну операцію і тактичну комбінацію як синонімічні поняття [2, с. 208].

З цього приводу цілком слушним є позиція В. Ю. Шепітька, який вважає, що визначення поняття «тактична комбінація», що охоплює поєднання слідчих дій викликає заперечення. Більше того, він переконаний, що недоцільно об'єднувати в одному понятті дві самостійні категорії – «поєднання тактичних прийомів» (система прийомів) і «поєднання слідчих (або інших) дій» (тактична операція). Поєднання тактичних прийомів і слідчих дій мають різну мету і не є рівнозначними. В етимологічному сенсі термін «комбінація» тотожний терміну «система прийомів для досягнення чого-небудь». Тактична комбінація можлива лише в межах однієї слідчої (судової) дії і не припускає поєднання з тактичними прийомами іншої процесуальної дії, тому її необхідно розглядати як синонім тактичних прийомів [3, с. 95–97].

Імпонує думка вчених, які зауважують, – оскільки сукупність слідчих та інших дій у криміналістиці зазвичай називається тактичною операцією, з метою уникнення термінологічної плутанини видається доцільним тактичною комбінацією називати сукупність тактичних прийомів провадження однієї слідчої дії» [4].

Не вдаючись до тривалих наукових дискусій, ми також схилиємося до позиції, що терміни «тактична комбінація» та «тактична операція» не є тотожними і включають в себе різне змістове наповнення. Так, тактична комбінація складається із найбільш доцільного в тій чи іншій ситуації переліку (комбінації) тактичних прийомів, що застосовуються в межах однієї слідчої (розшукової) дії і не припускає поєднання з тактичними прийомами іншої процесуальної дії. Якщо таке поєднання є необхідним, то має місце комплекс слідчих (розшукових) дій. Втім, сукупність (комплекс) як різноименних, так і однойменних дій, спрямованих на вирішення важливого проміжного тактичного завдання і є тактичною операцією.

На відміну від тактичної комбінації як комплексу тактичних прийомів у рамках однієї слідчої дії, тактична операція може охопити кілька взаємопов'язаних слідчих дій та інших заходів. Слід зауважити, хоча такі комплекси містять сукупність окремих дій (слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційних, контрольно-ревізійних заходів тощо), в рамках кожної такої дії можуть застосовуватися тактичні прийоми, властиві саме для неї. Однак, тактичні прийоми, у тому числі їх комбінації, повинні застосовуватися для кожної такої дії окремо.

З цього приводу більшість науковців дотримуються думки, що тактична операція і тактична комбінація взаємно доповнюють одне одного «і можуть бути використані одночасно для характеристики

всієї системи із сукупності слідчих заходів». У криміналістиці такий підхід ще називають «тактичний комплекс», під яким розуміється організаційно-упорядкована сукупність (система) тактичних прийомів та процесуальних дій, оперативно-розшукових, або інших заходів, спрямованих на вирішення завдань розслідування або обумовлених цим завданням та слідчою ситуацією [5, с. 250].

Отже, існування та використання тактичних операцій зумовлене існуванням певних тактичних завдань, виконання яких не можливе шляхом проведення одної окремої слідчої дії, а потребує реалізації їх конкретної системи (комплексу).

В окремих криміналістичних методиках досі до кінця не вирішені й питання щодо співвідношення тактичних операцій та алгоритмів (програм) дій слідчого у типовій слідчій ситуації. Внаслідок чого виникають дискусії, предметом яких є визначення тотожності чи навпаки – різного змісту цих понять. Нами вбачається правильною позиція, згідно якої типові системи слідчих (розшукових) дій та інших заходів, котрі пропонуються як алгоритми (програми) дій слідчого на певному етапі в типових слідчих ситуаціях, у сукупності спрямовані на вирішення всього комплексу тактичних завдань, що випливають із такої ситуації. Водночас, деякі проміжні завдання є настільки складними, що вимагають організації окремого комплексу дій, спрямованих безпосередньо на його вирішення [6].

Таким чином, сучасний стан розслідування злочинів дозволяє ставити питання про необхідність розробки та застосування типових тактичних операцій як ефективних засобів вирішення окремих тактичних завдань кримінального провадження, котрі неможливо вирішити в рамках однієї слідчої (розшукової) дії. Водночас, не слід підмінити поняття «тактична операція» «тактичною комбінацією», оскільки вони несуть в собі абсолютно різні змістовні навантаження. Комбінацією тактичних прийомів, що застосовуються для кожної дії окремо, можна доповнити і покращити тактичну операцію, що складається із сукупності таких слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, організаційних заходів тощо, які в цілому спрямовані на вирішення конкретного проміжного завдання. У свою чергу, алгоритми (програми) дій слідчого у типових ситуаціях розслідуванні злочину певної категорії є ширшим поняттям, оскільки спрямовані на вирішення загальних завдань розслідування.

Список використаних джерел:

1. Герасимов И.Ф. Криминалистическая тактика: учебно-метод. пособ. Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 1998. 116 с.
2. Белкин Р.С. Курс криминалистики: в 3 т. М.: Юристъ, 1997. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. 480 с.
3. Шепитько В.Ю. Познавательные функции деятельности следователя и средства криминалистической тактики. *Актуальные вопросы применения уголовно-процессуального и уголовного*

законодательства в процессе расследования преступлений: сб. матер. межвуз. науч.-практ. конф.: в 2 ч. М.: Акад. упр. МВД России, 2009. С. 95–97.

4. Лаврухин С.В. Роль криминалистических характеристик и следственных ситуаций в расследовании умышленных убийств: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Саратов, 1982. 133 с.

5. Шевчук В.М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 248–252.

6. Степанюк Р.Л. Типові тактичні операції в методиці розслідування злочинів, учинених в бюджетній сфері. URL: <http://irbis-bnv.gov.ua/cgi>. (дата звернення 12 жовтня 2018).

Пиріг Ігор Володимирович,

професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Відповідно до ст. 237 КПК України «з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів». За змістом цієї статті метою огляду місця події є тільки «виявлення та фіксація відомостей ...». Але майже всі науковці зазначають, що завданнями огляду є виявлення, фіксація, вилучення та дослідження матеріальних об'єктів на місці події. Наслідком виконання цих завдань є отримання інформації про механізм вчинення злочину та його учасників. Пропонується розглянути учасників огляду місця події і, відповідно, функції, що виконуються кожним з них.

Відповідно ст. 237 КПК України огляд проводиться безпосередньо слідчим чи прокурором. Але на практиці прокурор приймає участь у проведенні огляду місця події лише у випадках вчинення резонансних особливо тяжких злочинів та, як правило, разом зі слідчим. Аналізуючи практику розслідування злочинів, підслідних Національній поліції, можна зазначити, що на місце події виїжджає слідчо-оперативна група у складі слідчого, працівників оперативного підрозділу та спеціаліста-криміналіста.

Завданням працівників оперативного підрозділу є встановлення свідків, очевидців злочину, отримання від них інформації, що може бути використана для переслідування злочинця по гарячих слідах, проведення інших пошукових заходів. Безпосередньо на місці події працівники оперативних підрозділів ніяких дій не виконують.